

Jogok és igényérvényesítési lehetőségek az egészségügyi ellátással összefüggésben I.

A betegek jogai és kötelezettségei¹

A két egymást követő lapszámban megjelenő cikksorozat első részének célja, hogy egy átfogó, lényegre törő áttekintést adjon arról, hogy az egészségügyi ellátással összefüggésben milyen jogosultságok illetik meg, illetve milyen kötelezettségek terhelik a betegeket. Ezek ismerete mind az egészségügyi ellátást igénybe vevő állampolgárok, mind az egészségügyi ellátásban részt vevők számára kiemelten fontos. Az alább ismertetett jogokról, kötelezettségekről az 1997. évi CLIV. törvény, második egészségügyi törvényünk rendelkezik, mely szakítva 1972-es elődjének paternalista szemléletével, a gyógyítókkal egyenrangú partnerré emelte a beteget széleskörű betegjogi katalógusával.

Egészségügyi ellátáshoz való jog

A jog egyik fő tartalma a beteg egészségi állapota által indokolt, szakmai és etikai szabályoknak megfelelő egészségügyi ellátás. Az ellátással kapcsolatban fontos kíváncságot, hogy folyamatosan, a nap 24 órájában hozzáférhető legyen, és az egyenlő bánásmód követelményének is megfeleljen. Sürgős

szükség esetén a betegnek joga van az életmentő, illetve az egészségkárosodás megelőzését biztosító ellátáshoz, valamint fájdalmának csillapításához és szenvedéseinek csökkentéséhez. Az egészségügyi ellátáshoz való jog (bizonyos jogi korlátok mellett), lehetőséget teremt a betegek számára a szabad orvosválasztásra, és a jog magában foglalja azt is, hogy várólistára helyezés esetén a beteget a várakozás

okáról és annak várható időtartamáról tájékoztatni kell.

Emberi méltósághoz való jog

Az egészségügyi ellátás során tiszteletben kell tartani a beteg emberi méltóságát. Ennek magvalósulásához szükséges, hogy az ellátás során a beteget jogainak

gyakorlásában, személyes szabadságában korlátozni kizárólag sürgős szükség esetén, saját vagy mások élete, testi épsége és egészsége védelmében lehetséges. Kínzó, kegyetlen, embertelen, megalázó vagy büntető jellegű korlátozó intézkedést tilos alkalmazni. A korlátozó intézkedés csak addig tarthat, ameddig az elrendelés oka fennáll. A jog fontos tartalma, hogy a beteget csak méltányolható okból és ideig szabad várakoztatni. Emellett tekintettel kell lenni szeméremérintésére, ruházata csak a szükséges időre és a szakmailag indokolt mértékben távolítható el.

Kapcsolattartáshoz való jog

A beteg jó közérzete szempontjából meghatározó jogosultság a

kapcsolattartáshoz való jog, más személyekkel akár írásban, akár szóban kapcsolatot tarthat, beleértve az egyházi személyeket is, illetve látogatókat fogadhat. Joga van megtiltani, hogy a gyógykezelésének tényét vagy a gyógykezelésével kapcsolatos egyéb információt más előtt feltárják, valamint általa meghatározott személyeket a látogatásból kizárhat. Az életkoruknál, állapotuknál fogva speciális helyzetben levő betegeket többletjogosultságok illetik meg. Így a kiskorú betegnek joga van arra, hogy szülője, törvényes képviselője, illetőleg az általa vagy törvényes képviselője által megjelölt személy mellette tartózkodjon, és a súlyos állapotú beteg mellett is jelen lehet az általa megjelölt személy. A szülő nőnek is biztosítja a jogot az egészségügyi törvény arra, hogy az általa meg-

jelölt nagykorú személy a vajúadás és a szülés alatt folyamatosan vele lehessen, a szülést követően pedig arra, hogy újszülöttjével egy helyiségben helyezték el. A kapcsolattartáshoz való jog korlátozza a betegársai jogainak tiszteletben tartása, a betegellátás zavartalanságának biztosítottasága.

Gyógyintézet elhagyásának joga

A beteget megilleti a gyógyintézet elhagyásának joga is, ennek azonban fontos feltétele, hogy ezzel mások egészségét, testi épségét ne veszélyeztessen. Amennyiben a beteg saját elhatározása alapján kívánja elhagyni a gyógyintézetet, ezt a kezelőorvosának be kell jelentenie. Bejelentés nélküli távozás esetén a cselekvőképessé-

gében részlegesen, illetve teljesen korlátozott beteg törvényes képviselőjét értesíteni kell. A saját elhatározásból történő távozás tényét be kell vezetni az egészségügyi dokumentációba. Amennyiben a beteget a kezelőorvos döntése alapján bocsátják el a gyógyintézetből, erről előzetesen (legalább 24 órával a tervezett időpontot megelőzően) őt és hozzátartozóját tájékoztatni kell.

Tájékoztatáshoz való jog

A gyógykezeléssel kapcsolatos alapvető döntések

meghozatala, a megfelelő életmód kialakítása szempontjából kiemelten fontos jogosultság a tájékoztatáshoz való jog. A tájékoztatásnak a beteg számára érthető módon kell történnie, egyéniesített formában, azaz figyelemmel kell lenni életkorára, iskolázottságára, ismereteire, lelkiállapotára, e tekintet-

„Így rendszeresen tájékoztatni kell az ellátás folyamatáról, várható kimeneteléről, esetlegesen szükséges további ellátásokról, szükséges életmódbeli változásokról.”

ben megfogalmazott kívánságára. Mindemellett a tájékoztatással kapcsolatban fontos követelmény annak teljesszűrésége is. A cselekvőképes beteg a tájékoztatásáról lemondhat, kivéve, ha betegsége természetét ismernie kell ahhoz, hogy mások egészségét ne veszélyeztesse. A tájékoztatás egyik lép-

csőfoka az önrendelkezési tájékoztatás, melynek célja, hogy a beteg megfelelő ismeretekkel rendelkezzen a kezelésbe történő beleegyezéshez. Ennek részeként információkat kell kapnia a diagnózisról, a javasolt vizsgálatokról, beavatkozásokról, ezek kockázatairól, elmaradá-

sának kockázatairól, a lehetséges kezelési alternatívákról. A kezeléshez való hozzájárulást követően, annak folyamata során szükséges a terápiás tájékoztatás, melynek célja, hogy a beteg minden információval rendelkezzen, mely a kezelés eredményességéhez szükséges, és ennek megfelelően tudjon együttműködni, a gyógyulását segítő magatartást tanúsítani. Így rendszeresen tájékoztatni kell az ellátás folyamatáról, várható kimeneteléről, esetlegesen szükséges további ellátásokról, szükséges életmódbeli változásokról.

Önrendelkezéshez való jog

A tájékoztatással szorosan összefüggő jogosultság az önrendelkezéshez való jog, hiszen előfeltétele a megfelelő tájékoztatás. A jog gyakorlása keretében a beteg szabadon döntheti el, hogy kíván-e egészségügyi ellátást igénybe venni, illetve annak során mely beavatkozások elvégzésébe egyezik bele. Amennyiben a beteg cselekvőképtelen, cselekvőképeségében az egészségügyi ellátással összefüggő jogok gyakorlása tekintetében részlegesen korlátozott, az önrendelkezési jogot a beteg által (cselekvőképeségének elvesztését/korlátozását megelőzően) megjelölt személy, ennek hiányában a törvényben felsorolt személyek (elsősorban a törvényes képviselő) gyakorolhatják. A beteg véleményét a szakmailag lehetséges mértékig figyelembe kell venni ezekben az esetekben is. Kiskorú beteg esetén az önrendel-

kezési jogot a törvényben felsorolt személyek (elsősorban a törvényes képviselő) gyakorolhatják, azonban a korlátozottan cselekvőképes kiskorú beteg véleményét a szakmailag lehetséges mértékig figyelembe kell venni.

Jog az ellátás visszautasítására

Az önrendelkezési joggal szoros kapcsolatban álló betegjogról van szó. Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a cselekvőképes beteg visszautasíthatja az egészségügyi ellátást, ha ezzel mások életét, testi épségét nem veszélyezteti. Amennyiben a beteg olyan ellátást kíván visszautasítani, melynek elmaradása esetén egészségi állapotában várhatóan súlyos vagy maradandó károsodás következne be, csak minősített okiratban, azaz közokiratban vagy teljes bizonyító erejű magánokiratban teheti meg, írásképtelensége esetén két tanú együttes jelenlétében gyakorolhatja ezt a jogot. Speciális szabályok vonatkoznak az életmentő, életfenntartó beavatkozás visszautasítására. Erre csak abban az esetben van lehetőség, ha a beteg olyan súlyos betegségben szenved, amely az orvostudomány mindenkori állása szerint rövid időn belül (megfelelő egészségügyi ellátás mellett is) halálhoz vezet és gyógyíthatatlan. Formailag ugyanúgy minősített okirat szükséges a nyilatkozathoz. Ahhoz, hogy az életmentő beavatkozás visszautasítása érvényes legyen, szükséges, hogy egy háromtagú orvosi bizottság megvizsgálja a beteget, és egybe-

hangzóan, írásban nyilatkozzanak arról, hogy a beteg döntését annak következményei tudatában hozta meg, illetve hogy valóban gyógyíthatatlan betegségben szenved. A beteg az orvosi bizottság nyilatkozatát követő 3. napon - két tanú előtt - ismételt ki kell, hogy nyilvánítsa a visszautasításra irányuló szándékát.

Jog az egészségügyi dokumentáció megismerésére

A beteg jogosult megismerni a róla készült egészségügyi dokumentációban szereplő adatait, illetve joga van ahhoz, hogy egészségügyi adatairól tájékoztatást kérjen. Betekinthet az egészségügyi dokumentációba, arról másolatot, kivonatot készíthet, illetve jogosult az általa pontatlannak vagy hiányosnak vélt rá vonatkozó egészségügyi dokumentáció kiegészítését, kijavítását kezdeményezni. A járóbeteg-szakellátási tevékenység befejezésekor ambuláns ellátási lapot, a fekvőbeteg-gyógyintézetből történő elbocsátásakor zárójelentést kap.

Orvosi titoktartáshoz való jog

A beteget megilleti az orvosi titoktartáshoz való jog is. Ennek értelmében az egészségügyi ellátásban részt vevő személyek az ellátása során tudomásukra jutott egészségügyi és személyes adatait, azaz az orvosi titkot csak az arra

jogosulttal közölhetik, és azt kötelesek bizalmasan kezelni. A betegnek joga van arról nyilatkozni, hogy betegségéről, annak várható kimeneteléről kiknek adható felvilágosítás, illetve kiket zár ki egészségügyi adatainak részleges vagy teljes megismeréséből. A jog tartalmához tartozik az is, hogy a beteg vizsgálatára és kezelésére olyan körülmények között kerüljön sor, hogy azt beleegyezése nélkül mások ne láthassák, illetve ne hallhassák, kivéve, ha a sürgős szükség és a veszélyeztető állapot esetén ez elkerülhetetlen, illetve az, hogy csak azok a személyek legyenek jelen, akiknek részvétele az ellátásban szükséges, vagy akiknek jelenlétéhez a beteg hozzájárult, kivéve, ha törvény másként rendelkezik.

A beteg kötelezettségei

A széles körű jogosultságok mellett néhány kötelezettséget is te-

remt a beteg számára az egészségügyi törvény. Ilyen, hogy az egészségügyi szolgáltatás igénybevételekor köteles tiszteletben tartani az erre vonatkozó jogszabályokat és az egészségügyi szolgáltató működési rendjét, házirendjét. Emellett köteles a jogszabály által előírt, vagy a jogszabály alapján a szolgáltató által megállapított térítési díjat megfizetni.

Fontos az ellátásban részt vevő egészségügyi dolgozókkal történő együttműködés kötelezettsége is. Ez egyrészt abban nyilvánul meg, hogy a betegnek széles körű tájékoztatási kötelezettsége van az egészségügyi dolgozók felé. Így tájékoztatnia kell őket mindenről, amely szükséges a kórisme megállapításához, a megfelelő kezelési terv elkészítéséhez és a beavatkozások elvégzéséhez, például minden korábbi betegségéről, gyógykezeléséről, gyógyszer, gyógyhatású készítmény szedéséről, egészségkárosító kockázati tényezőiről.

Tájékoztatást kell adnia mindarról, amely mások életét vagy testi épségét veszélyeztetheti, például a fertőző betegségekről és a foglalkozás végzését kizáró megbetegedésekről és állapotokról, fertőző betegségek esetén pedig meg kell neveznie azon személyeket, akiktől a fertőző betegséget megkaphatta, illetve akiket megfertőzhetett. Tájékoztatást kell adnia az egészségügyi ellátást érintő, általa korábban tett jognyilatkozatáról. Az együttműködési kötelezettség abban is megnyilvánul, hogy be kell tartani az egészségügyi dolgozók által a gyógykezeléssel kapcsolatban adott rendelkezéseket. A beteg és hozzátartozói kötelezettsége, hogy a jogaik gyakorlása során kötelesek tiszteletben tartani más betegek jogait, illetve az egészségügyi dolgozók jogait.

DR. ZÁKÁNY JUDIT PHD
tudományos munkatárs
Debreceni Egyetem Állam-és
Jogtudományi Kar

Folytatás a következő számban.

LÁBJEGYZET

¹A tanulmány a 120901 ÁJP számú projekt keretében a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosított támogatással, a PD_16 pályázati program finanszírozásában valósult meg.